

Idrott, mångfald och genus

– Hur blir svensk idrott mer färgrik och inkluderande?

Med utgångspunkt i statens mål med idrotten, som bl.a. handlar om att främja fysisk aktivitet och hälsa i alla befolkningsgrupper uppstår en problematik kring hur ”inläppet” och tillgängligheten ser ut (1). Det går att ställa idrottsrörelsens uttalade vision om öppenhet och jämlikhet mot det faktum att man har svårt att rekrytera och över tid behålla grupper av barn och ungdomar – framför allt flickor med utländsk bakgrund utanför Europa.

SUZANNE LUNDVALL
GYMNASTIK- OCH IDROTTS-
HÖGSKOLAN, GIH,
STOCKHOLM

I de jämlikhets- och jämställdhetssträvanden som präglat idrottsrörelsens arbete från slutet av 1970-talet och framåt har ett syfte varit att öppna upp för flickors och kvinnors idrottande. Under 1990-talet följde studier som undersökte om flickors och kvinnors fritid och idrott var jämlik i termer av lika tillgång till träningstider etc. (2). Kampen för lika villkor, som från början var kvantitativ har nu gått in i ett mer kvalitativt skede – hur ska träningen bedrivas ur ett mångfaldsperspektiv och hur få tonårsflickor att stanna kvar?

Idrotten framställs ofta som en mötesplats för människor, där man oavsett klasstillhörighet, etnisk bakgrund och kön, unga som gamla, kan mötas och tillsammans skapa ett nätverk av vänner med liknande intressen. Beskrivningen tar många gånger sin utgångspunkt i idrottens tillgänglighet, att den är relativt billig och att den anses vara en god fostrare. (3). I idrottens idédokument *Idrotten vill* beskrivs idrotten som tolerant, inkluderande och med ett språk som är internationellt (6). I *Sports in Sweden* konstateras att Sverige har haft speciella program för immigranter sedan 1981 (7). Och ändå upplevs idrotten av vissa

grupper av människor som långt ifrån färgrik, jämställd och inkluderande.

Syfte

Denna artikel syftar till att ge en beskrivning av skäl till varför flickor och kvinnor med annan bakgrund än svensk deltar mindre inom organiserad idrott än andra grupper, dvs. synliggöra mekanismer som underlättar och/eller försvårar en färgrik och inkluderande statsstödd idrott. Med en färgrik och inkluderande idrott avses en idrott som till sin karaktär och praktik präglas av mångfald, dvs. är öppen och efterfrågad av samtliga befolkningsgrupper i samhället. Användningen av ordet färgrik kan behöva sin förklaring. Inspirationen till att använda ordet färgrik kommer från ett norskt forskningsprojekt kring jämlikhet och mångfald inom idrotten, ett projekt som norsk idrottsrörelse genomfört tillsammans med jämlikhets- och diskrimineringsombudet i Norge (8).

I artikelns avslutande del används begreppet intersektionalitet som analysverktyg för att synliggöra den maktordning som ligger inbäddad i de sociala processer som är med och skapar svensk idrottspraktik. Med maktordning avses över- och under-

ordning mellan individ och grupp och mellan grupper och de mekanismer som underlättar och/eller försvårar en färgrik och inkluderande idrott.

Metod/urval/ tillvägagångssätt

Tidskrifterna *Leisure Studies*, *Sport, Education and Society* och *Sport in Society* har bildat utgångspunkten för en översikt, om än begränsad, av internationell forskning kring mångfald, etnicitet och genus. Tidskriften *Svensk idrottsforskning* har gett den svenska. Tidskriftsnummer från 2000-2008 har ingått i underlaget. Man kan notera att artiklar som berör mångfald, etnicitet och genus i ovanstående tidskrifter är relativt få, drygt ett femtontal, varav åtta bedöms som relevanta för denna artikel.

Ett val att inte delta?

Internationell forskning visar att flickor och kvinnor från minoritetsgrupper är mindre involverade i idrott än både pojkar och män från minoritetsgrupper och kvinnor från majoritetsgrupper. Kvinnor från etniska minoritetsgrupper väljer också i större utsträckning att idrotta på kommersiella träningsanläggningar eller i oorganiserade sammanhang, till exempel i parker eller i hemmet (5). Svenska studier av ungdomar visar detsamma, med fotnoten att någon studie av vuxnas träning inte framkommer i det undersökta materialet (4).

Orsakerna till att kvinnor från minoritetsgrupper är mindre involverade i idrott förklaras, i artikeln *"Sport as a Means of Integration Minority Women"* av Walseth & Fasting, med skäl som familjeansvar, frånvaro av vänner inom idrotten och religiösa hinder. I England är exempelvis den främsta anledningen till att kvinnor från minoritetsgrupper inte deltar i idrottsaktiviteter ett hem- och familjeansvar. För män är de främsta skälen studier och arbete. I deras artikel lyfts också fram att frånvaron av vänner inom idrotten medför ett naturligt hinder för att delta i idrott för kvinnor från minoritetsgrupper. Man vet sedan tidigare att barn och ungdomar ofta blir introducerade till idrott just genom vänner eller familjemedlem. Walseth och Fasting konstaterar att hindren också ofta är kopplade till etnicitet, kön och positionen som immigrant. Till exempel kan företeelser som att bära slöja, dölja kroppen och kontakt med pojkar/män medföra hinder för muslimska kvinnor att delta i idrotts-sammanhang (5). Andra forskare

påpekar att detta inte endast berör muslimska kvinnor utan en rad olika religiösa inriktningar inom hinduism, buddism, kristendom m.fl. (10).

Stänger religionen ute?

Walseth och Fasting visar dock i sina artiklar att religion inte enskilt kan förklara det lägre deltagande för flickor från minoritetsgruppers. Tvärtom används religionen just som ett motiv till träning, särskilt för äldre flickor. Koranens sätt att skriva om fysisk aktivitet och hälsa ses som en möjlighet, ett sätt att motivera till träning. Walseth och Fasting pekar också på hur flera forskare understryker flickors önskan om att kunna delta – om tillgängligheten fanns. Tillgängligheten som bestämmande faktor återkommer i flera av de internationella artiklarna. Ytterligare en studie av Walseth pekar på hur idrotten kan bidra med interkulturell kunskap och sociala nätverk, men hon konstaterar efter djupintervjuer med 15 unga kvinnor med minoritetsbakgrund, att deltagande i idrottsklubbar främst stöttar och utvecklar det sociala utbytet mellan olika minoritetsgrupper – men att avståndet mellan invandrare - icke invandrare inte minskar (9).

I en studie av sydasiatiska grupper i England betonas att skälen för den vita majoritetsbefolkningen och olika minoritetsgrupper till att inte vara fysisk aktiv ser likartade ut - men här poängteras att det finns subtila skillnader mellan grupperna. De asiatiska minoritetsgrupperna lyfte fram specifika skäl som hinder: rädsla (för att gå ut ensam), känsla av anständighet (modesty) och möjlighet till enkönade grupper. Ingen eller mycket lite erfarenhet av idrott omnämns också som ett hinder för att vara fysiskt aktiv (10). Man kan notera att stor okunskap fortfarande finns inom fältet idrott och fysisk aktivitet kring människors olika syn på kropp och kön, motiv till idrott och på hur religion och kultur påverkar deltagandet i organiserade respektive oorganiserade aktiviteter.

Idrottens investeringsvärde lika för alla?

Förhållningssättet till idrottens investeringsvärde är en viktig aspekt som tas upp när det gäller idrott och engagemang i idrott. Om investeringsvärde definieras som "tid investerad i träning" och "föräldrars support", framkommer att exempelvis asiatiska grupper tilldelar idrotten ett lågt investeringsvärde. Föräldrasupporten är svag och utbildning anges som ett

viktigare investeringsvärde (10,11,12). Det fysiska kapitalet lyfts i flera studier fram som något som värdesätts mer av pojkar än flickor, även om pojkarnas intresse för det fysiska kapitalet skiljer sig åt mellan olika minoritetsgrupper. Det faktum att flickor från vissa minoritetskulturer inte lyfter fram det fysiska kroppsliga investeringsvärde alls kan ha att göra med att den västerländska synen på kroppen som "offentligt" objekt inte ses som ett eftersträvsvärt och/eller meningsfullt investeringsvärde (11, 4). Däremot lyfter både pojkar och flickor fram idrottens hälsovärde.

När nyanlända immigranternas idrottande studeras framstår språkproblem som mindre än förväntade, dock visar det sig att språkförbistringar kan skapa problem i själva det konkreta utövandet. Taylor & Doherty konstaterar att det främst är tre faktorer som försvårar idrottsdeltagandet för nyanlända i Canada: språkkunskaper i majoritetsspråket, det icke familjära (ej tradition) samt utslutningsmekanismer som kommentarer om klädsel, obehagskänsla vid aktivitet eller ombyte. I deras studie var det främst flickor som upplevde utestängningsmekanismer som besvärande. Pojkarna tenderade att lägga mindre vikt vid dessa än vad flickorna gjorde. Enligt Taylor & Doherty tog flickorna detta mer personligt och lät sitt idrottande begränsas till vänner och familj eller övergav idrottandet helt (11).

Idrottens sociala och allmänmänskliga värden

I svenska studier av ungdomar med minoritetsbakgrund och deras syn på idrottandet – framträder samma skäl till utövande som för ungdomar generellt. Man idrottar för att det är roligt, för egenvärdet – och för att ha någonting att göra. I Lundvalls utvärderingsstudie av speciella insatser med etnicitet i fokus inom Handslaget framkom i intervjuer med de deltagande flickorna och unga kvinnorna med annan bakgrund än svensk, att den personliga och sociala aspekten var viktig – att hitta en egen arena och att göra "annat" tillsammans med andra utanför hemmet. I intervjuvaren framträder idrotten som en tillgång i arbetet med den egna identiteten och i utformandet av den personliga livssfären (4). De äldre flickorna/kvinnorna funderade på om man skulle bli "insläppt" och om deras kompetens skulle räcka till.

Integration eller utestängning?

I de utvärderingar av mångfald och etnicitet som ingick i utvärderingen

I dokumentet "Idrotten vill" slås fast att idrotten är tillgänglig för alla. Men vilka verkliga möjligheter har flickor och kvinnor (och män) från etniska minoritetsgrupper att påverka och ta initiativ till förändring? Foto Scanpix

av Handslaget och som redovisats i Svensk idrottsforskning (2007:3) ges flera goda exempel på projekt som lyckats öka idrottsdeltagandet bland barn och ungdomar med minoritetsbakgrund i Sverige. Frågan som inte besvaras är den långsiktiga hållbarheten i projekten och hur satsningen gett avtryck på den mer strukturella nivån, dvs. hur exempelvis individer med annan bakgrund har kommit att involveras på ledar- och styrelsenivåer. Bilden som ges av bl.a. Fundberg och Pripp samt Lundvall innehåller ett antal frågor om idrottens grundantaganden: vem öppnar dörrar för vem och till vad? (3,4). Svaren som ledaren till en av Handslagets ledarskapskurser för unga med annan bakgrund fick när han sökte praktikplatser till sina ledaraspiranter tydde på motstånd mot att släppa in hos klubbarna. Ledaren tolkade motståndet som en rädsla för obalans i föreningarna – hur många invandrare är för många? (4)

Forskningen visar att idrotten med-

vetet eller omedvetet skapar kategoriseringar kring vad som kännetecknar idrottens normalitet (3,4,5,10,12) och vad integrationen ska stå för. Till exempel kan idrottens sociala sammanhang medföra hinder och dolda budskap som försvårar deltagandet för barn och ungdomar från minoritetsgrupper liksom för vuxna med ledarambitioner (4). I likhet med migrationsforskning och skolforskning om minoritetsgrupper skapar den organiserade idrotten en slags kulturell hegemoni som innebär att vissa sätt att tänka, handla och värdera anses mer "riktiga" i förhållande till andra (13,3,4). Dessa värderingar upprätthålls av den rådande majoriteten i samhället. När värderingar kring människors kulturella bakgrund ges en symbolisk betydelse finns också risken att den bildar utgångspunkt för hur individers och gruppers kompetens bedöms. Dessa utestängningsmekanismer, ofta omedvetna, har under en längre tid studerats inom svensk skolforskning och inom

arbetsmarknadsforskning – men inte på allvar inom idrotten (14).

En kontraproduktiv färgblindhet

Det finns en risk för att färgblindhet och/eller ett alltför homogent förhållningssätt till mångfald och idrott blir kontraproduktivt. Och att utanförskapets rationalitet ständigt förklaras med etnicitet eller kulturell bakgrund utan att sättas i relation till maktordningar och/eller exkluderande mekanismer. För personer som inte representerar majoritetskulturens syn på vad det innebär att vara "idrottstjej" eller ansluter till västvärldens syn på kroppen som objekt kan detta innebära att man har svårt att dela synen på idrottens såväl investeringsvärde som egenvärde. På personnivå kan detta innebära att man avstår från att ta steget in i idrottens värld. Att uttrycka sin sociala status genom "träning" och idrottande eller sin personlighet, "vem man är" genom sitt yttre är främmande för många flickor och kvinnor både innanför och utanför

västvärlden. För kvinnor kan hindren bli än tydligare då traditioner som att bära slöja och/eller dölja kroppen blir påfallande svårt inom tävlingsidrotten. Svårigheterna har uppmärksammats i ett antal studier. Det västerländska sättet att organisera idrott kan medföra en konflikt och/eller hinder för kvinnor från minoritetsgrupper att delta då utformningen av idrottspraktiken inte tar hänsyn till olika gruppers kulturella behov. Alltför många idrottsorganisationer erbjuder aktiviteter som inte överensstämmer med unga flickors och kvinnors skiftande behov ur ett mångfaldsperspektiv konstaterar flera forskare (5,10).

Idrottens västerländska tradition

Med utgångspunkt i statens mål med idrotten att främja fysisk aktivitet och hälsa i alla befolkningsgrupper uppstår en problematik kring hur öppenheten och tillgängligheten ser ut. De genomgångna studierna pekar på att grupper inom olika minoriteter de facto möter en utestängningsmekanism, alternativt aldrig närmar sig idrotten. Ett svar enligt internationell och svensk forskning går att finna i idrottens västerländska tradition och i dess konkreta organisation och utformning.

Intersektionalitet

Det nya Sverige och idrotten har behov av att tydliggöra hur man aktivt vill arbeta för en färgrik idrott som motverkar både institutionell, strukturell exkludering och diskriminering på personlig nivå. Här kan begreppet intersektionalitet användas som verktyg för att uppmärksamma och synliggöra mekanismer som medför att idrotten inte blir tillgänglig eller kan behålla grupper av sina medlemmar. Om en enskilda individ har svårt att hitta in kan detta var ett tecken på misstag eller undantag – men om olika grupper inte hittar in – är det inte längre en "omständighet", utan ett faktum som kräver sin analys. Är de svenska flickornas intresse för idrott naturligt eller "kulturellt" (15), och vilken inverkan har den institutionella traditionen? I idédokumentet *Idrotten vill* fastslås att idrotten är tillgänglig för alla. De som har makt över dagordningen, dvs. de som deltar och är närvarande hävdar detta. Men vilka reella möjligheter har flickor och kvinnor (och män) från etniska minoritetsgrupper att påverka idrottens utformning och ta initiativ till förändringar? Vem äger sanningsmonopolet,

vem/vilka ges tolkningsföreträdet över idrottens organisation och praktik?

Walseth och Fasting m.fl. hävdar att idrottsorganisationer inte är lyhörda för behov som flickor och kvinnor från olika minoritetsgrupper kan ha. Ofta pekas muslimska kvinnor ut som särskilt icke idrottsintresserade, eller där klädsel och/eller religionen ställer till problem. Men som bl.a. Johnson visar är det en rad olika minoritetsgrupper som kan ha skäl för en gruppsspecifikt organiserad idrott (hinduer, buddister, vissa kristna etc.).

Det är nu vi börjar få problem med ett inkluderande genusbegreppet, dvs. hur förena inkludering ur ett makt-delningssperspektiv utifrån kön, klass, etnicitet? Hur möta olika behov lika – utan att detta sker köns, klass, eller etnicitetsblint? Ett talesätt inom feminism är att klasskamp genom historien gått före könskamp – men var hamnar då mångfaldskampen?

Hur blir svensk idrott mer färgrik och inkluderande?

I den tidigare nämnda norska rapporten "*Likestilling og mangfold*" beskrivs en liknande problematik kring mångfald som hos svensk idrott; unga pojkar med annan bakgrund är i princip lika aktiva som svenska ungdomar, medan flickor idrottar i mycket lägre grad – och mångfalden återfinns inte på ledar- och styrelsenivå. Här finns vare sig de nya norrmännen eller kvinnorna! Den norska rapporten lyfter fram behovet av att i verksamhetsmålen stadfästa hur man ska påbörja och fördjupa arbetet mot ett förändrat synsätt och hur strategier för en färgrik idrott ska se ut i Norges Idrettsförbund, Specialförbunden och i enskilda föreningar. Man söker nya vägar genom samarbeten mellan skola-idrott, öppnar särskilda flick- och kvinnogrupper, öppnar för bruk av nya klädesplagg under träning och tävling och man vill lägga mer tid på kontakt med föräldrarna för att hitta en plattform för gemensam förståelse. Rapporten betonar att norsk idrottsrörelse har ansvar för en breddad rekrytering och för mentorskap när det gäller tränar- och ledarroller.

I rapporten möter jag ett uttalat intresse för att släppa in och öppna upp. Kanske återfinns här en del av de svar kring breddad rekrytering som svensk idrott letar efter. I ett mångfaldssamhälle, vilandes på demokratiska principer, måste vi vilja vidga vår syn på vad en inkluderande och färgrik idrott behöver inrymma. Forskningen

pekar på att det behövs fler nyanserade bilder och ett mer inkluderande synsätt. Först då kan en mångfald inom svensk idrottsrörelse och inom den högre utbildningen i idrott på allvar slå igenom (16).

Referenser

1. SOU 2008:59: *Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten*
2. SOU 1996:3 *Fritid i förändring – om kön och fördelning av fritidsresurser*.
3. Fundberg, J. & Pripp, O., "Öppnas dörren för fler? Och av vem?" i *Svensk idrottsforskning* 2007:3, s. 43-46.
4. Lundvall, S., "Handslagets speciella insatser med inriktning mot mångfald och integration – en kvalitativ utvärdering" i *Svensk idrottsforskning* 2007:3, s. 66-69.
5. Walseth, K., "Young Muslim Women and Sport: the Impact of Identity Work" in *Leisure Studies*, vol. 25, 2006:1, pp. 75-94; Walseth, K. & Fasting, K., "Sport as a Means of Integration Minority Women" in *Sport in Society* vol 7, 2004:1, pp. 109-129.
6. Riksidrottsförbundet (1995) *Idrotten vill*.
7. www.rf.se/Sports in Sweden (accept. 17/11 2008)
8. *Likestilling og mangfold i norsk idrett: - bedre med fler på bananen!* Likestillings- og diskrimineringsombudet och Norsk idrettshøgskola. Oslo: Likestillings- og diskrimineringsombudet 2008.
9. Walseth, K., "Bridging and bonding social capital in sport – experiences of young women with an immigrant background" in *Sport, Education and Society*, vol 13, 2008:1, pp 1-17.
10. Johnson, M.R.D., "Perceptions of barriers to Healthy Physical Activity among Asian Communities, *Sport, Education and Society*, vol 5, 2000:1, pp.51-70.
11. Braham, P., Boy's, masculinities and PE in *Sport, Education and Society*, vol. 8, 2003:1, pp. 57-71.
12. Taylor, T. & Doherty, A., "Adolescent sport, recreation and physical education: experiences of recent arrivals in Canada" in *Sport, Education & Society*, vol 10, 2005:2, 211-238.
13. Cederberg, M., *Utifrån sett –inifrån upplevt: några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*. (diss.) Malmö: Malmö högskola.
14. Elmeroth, E. (2008) *Etnisk maktordning i skola och sambälle*. Lund: Studentlitteratur.
15. Se vidare Ölander, M. "Myten om ett brinnande naturintresse" i *Mångnatur*, red Johansson, Ella, Mångkulturellt Centrum och Naturvårdsverket, där Ölander för ett resonemang om vad som kan betraktas som "naturligt och kulturligt".
16. Andelen studerande med annan bakgrund än svensk på universitet och högskolor är som lägst inom högre utbildning i idrott enligt SCB (www.scb.se/templates/pressinfo). Se vidare kommande rapport av Meckbach, S & Lundvall, S. (2009). Rapport kring breddad rekrytering och mångfald - en studie av studenter med utländsk bakgrund som påbörjat sina studier i idrott/idrottsvetenskap. Stockholm: GIH.